

ВІД НАТУРИ ДО ОБРАЗУ. РОБОТА НАД ПОРТРЕТОМ

Юрченко О. С.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті викладено методичні поради, які повинні допомогти студентам 3 курсу художньо-графічного факультету правильно організувати роботу над завданням із композиції "Портрет".

Ключові слова: портрет, композиційний задум, внутрішній світ, характерні риси.

Аннотация. Юрченко А. С. От природы к образу. Работа над портретом. В статье изложены методические советы, которые должны помочь студентам 3 курса художественно-графического факультета верно организовать работу над заданием по композиции "Портрет".

Ключевые слова: портрет, композиционная идея, внутренний мир, характерные черты.

Annotation. Yurchenko A. With natures to appearance. Prosecution of portrait. In the article methodical advices which must help students 3 courses right to organize of artistically-graphic faculty prosecution of task on composition are expounded is "Portrait."

Key words: portrait, idea, internal world, personal touches.

Постановка проблеми. Процес становлення художника-педагога передбачає формування свідомої, творчої особистості, здатної спостерігати й узагальнювати, відбирати в натурі те важливе, суттєве, характерне й типове, що розкриває сутність предмета зображення, й на основі цього створювати у своїй уяві образи, що можуть бути реалізовані образотворчими засобами. На розвиток художньо-образного мислення студентів повинні бути спрямовані основні зусилля педагогічного складу, так як, це є основою художньо-творчої діяльності.

Однією зі сходинок формування художньо-образного мислення є виконання завдання з композиції – "Портрет". Це завдання, згідно навчальної програми, виконується у 6 семестрі і є, підсумковим завданням розділу "Зображення голови натурника". Але робота над портретом, на відміну від роботи над рисунками та етюдами голови, передбачає інші цілі та інші підходи.

Робота виконана у контексті програм НДР Криворізького державного педагогічного університету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процес формування художньо-образного мислення досліджується в працях багатьох

художників-класиків та педагогів. Ця проблема розглядається І. Рєшнім (“Далекое близкое”, про те, як зароджується картина, як художник працює над її створенням), Б. Йогансоном (“Молодым художникам о живописи”, автор ділиться власним досвідом і розкриває основи вірного розуміння живопису), М. Кримовим (статті про живопис у яких осмислюються складні процеси роботи художника живописця та викладена теорія тону). А також ряд науковців піднімають це питання у своїх працях, як то Ф. Ковальов (“Золотое сечение в живописи”, у учбовому посібнику викладено теорію композиції й методи побудови зображення), В. Щербаков (“Изобразительное искусство”, висвітлено проблеми керівництва образотворчою діяльністю дітей), с. Даніель (“Искусство видеть”, про творчі здібності сприйняття, мову ліній й фарб та про сприйняття глядача) та іншими.

Мета роботи. Допомогти студентам усвідомити, у чому полягає відмінність роботи над портретом від учбового рисунка чи живописного етюду голови. Які задачі потрібно ставити перед собою, приступаючи до виконання завдання? Ознайомити з досвідом роботи професійних художників над портретом.

Результати дослідження. Приступаючи до виконання завдання “Портрет”, студенти вже набули певних знань й навичок у роботі над зображенням голови й напевне більшість зрозуміла, що вірна правдива передача зовнішніх рис портретованого ще не дає підстав вважати таке зображення портретом у мистецькому розумінні цього слова. У чому ж справа? Чим портрет відрізняється від етюду чи учбового рисунка? Які потрібно ставити задачі?

Створення портрета – це, перш за все, створення художнього образу.

Художній образ єднає у собі думки, почуття й уявлення про предмет зображення й виражається у конкретній художній формі. Студент, приступаючи до виконання завдання, має це зрозуміти й усвідомити. Викладач, виходячи з власного досвіду, повинен допомогти студентам сформулювати задачі та скласти, так би мовити, план, чи послідовність роботи над портретом.

Як ми вище вже зазначали – далеко не кожне зображення людини можна назвати портретом. Художник у портреті мусить із допомогою

правдивої передачі зовнішніх рис обличчя, виявлення індивідуальних особливостей та характерних рухів й поз розкрити внутрішні духовні якості людини, з якої пишеться портрет.

Художник також може висловити власне відношення до моделі. Саме тому одна й та ж модель в образному сприйнятті різних художників буде мати різний вигляд. Тут проявляються певні нюанси, які залежать від того, чи підкреслить митець своє відношення до людини з якої він пише портрет, чи, навпаки, обмежиться майстерним відтворенням зовнішньої схожості.

Спробуємо виокремити основні етапи, щоб робота над завданням носила свідомий цілеспрямований характер. Зрозуміло, що ці поради є узагальненими, стосуються лише найсуттєвіших моментів.

Порада 1 – приступаючи до виконання завдання, не намагайтеся одразу виконувати його у форматі й матеріалі.

Порада 2 – людина, з якої ви хочете писати портрет, повинна бути вам цікавою як особистість. Намагання виконати портрет з “гарненького обличчя”, як правило, у недосвідчених художників закінчується повним провалом. У кращому випадку вийде непогано намальована лялька.

Спершу потрібно протягом певного часу поспостерігати за моделлю. Вивчити портретованого шляхом виконання ряду начерків та замальовок. Підшукати характерну позу, усвідомити психологічний стан натурника. Для цього потрібно спостерігати за тим, які рухи й повороти найбільш притаманні цій людині. Вивчити у начерках її жести, обстановку у якій вона буде зображена. Водночас необхідно визначити характер освітлення, як засіб підкреслення психологічного стану портретованого та досягнення гармонії у композиції портрета. Завершуючи пошукову роботу, виконайте ескіз портрета у матеріалі, знайдіть загальну кольорову гаму (якщо – це живопис).

У начерках і ескізах з натури потрібно знайти засоби вираження головної ідеї вашого портрета. Вирішіть для себе й уявіть, яким за настроєм буде ваш портрет – ліричним, задумливо-зосередженим, романтичним, героїчним, чи якимось іншим. Це залежить від того, як ви “побачите” натуру. Вона повинна підказати вам і художньо-пластичне рішення, і технологічні та технічні засоби виконання. Але пам’ятайте,

що усе це є другорядним, підпорядкованим ідеї, і мусить лише допомогти розкриттю образу, а не домінувати над ним.

Знайте, що від того, як ви “побачите” свою модель у вас зародиться та чи інша концепція художнього образу. Мається на увазі, що за час спілкування художника й моделі відбувається певний взаємовплив і взаємопроникнення між ними. Буває, що за час спілкування, інформація, отримана художником від моделі, змінює зміст й первинну концепцію твору.

Порада 3 – доцільно вести такі спостереження одразу за двома – трьома моделями, щоб мати можливість обрати більш удалий варіант. Приступати до виконання оригіналу слід лише тоді коли у вашій уяві з'явиться майбутній портрет, ніби вже намальований. Але пам'ятайте, що пошуки повинні носити глибинний характер, а не кількісний.

На цьому етапі радимо дослідити видання про творчість таких художників, як Ілля Рєпін, Валентин Серов, Михайло Врубель, Костянтин Коровін, Олександр Осьмйоркін, Олександр Мурашко, Федір Кричевський, Олекса Новаківський, Євсей Моїсеєнко та багатьох інших, в яких можна знайти пошукові матеріали до портретів та й власне прекрасні зразки портретного жанру. Намагайтеся проникнутися глибинною сутністю їх творів, подумки відтворити шлях від попередніх ескізів до кінцевого результату.

Порада 4 – проаналізуйте у творах видатних митців композиційний лад, колорит, загальну освітленість, техніку виконання на відповідність щодо створеного образу.

Коли вирішення стане зрозумілим, і у ваших ескізах почне вимальовуватися майбутній портрет, приступайте до роботи.

Порада 5 – Прорисовуючи модель, звертайте увагу на пропорції, на характеристику постаті, на положення й поворот голови відносно торса. Намагайтеся якомога гостріше, точніше й зрозуміліше виявити позу, рух голови і тої частини постаті, що входить у композицію. Тут слід зробити застереження – не намагайтеся скопіювати картон чи ескіз, це призведе до механічного копіювання самого себе, відволіче від живого сприйняття природи. Якщо портрет з руками – приділіть їм особливу увагу, оскільки руки інколи розповідають про людину не менше, чим обличчя. Жести рук повинні бути відповідними цій людині,

при чому у тому стані, якому вона зображується. Жест – це характер, прояв душі.

Порада 6 – Особливу увагу приділяйте пошукам силуету постаті й голови по відношенню до тла, тому що вдало знайдений силует надасть вашому портретові більшої художньої виразності.

Порада 7 – намагайтеся передати неповторний вираз обличчя і через цей вираз – притаманний лише цій людині внутрішній, душевний стан. Головне у портреті – очі. Максимально приділяйте їм увагу. Намагайтеся через них глибше проникнути у душу людини. Уважно віднесіться до характеру очей, до їх виразу і намагайтеся це зобразити у повну силу. Це аж ніяк не означає, що їх треба зобразити скрупульозно, з усіма віями, полісками на зіницях чи зморшками навколо. Очі повинні дивитися, навіть якщо вони знаходяться у густій тіні. Погляд повинен передавати душевний стан людини.

Порада 8 – працюючи над портретом, намагайтеся не відступати від обраного образу. Якщо натурник буде вам позувати протягом кількох сеансів, його настрої може змінюватися, а відповідно буде змінюватися його поза, вираз обличчя. Не піддавайтеся спокусі знайти щось краще, виразніше. Портрет потрібно будувати відповідно задуму, а не ганятися за поверхневими змінами. Завершуючи роботу над портретом, зробіть звичні узагальнення: підпорядкуйте другорядне головному, перевірте результат на відповідність задуму.

Сподіваємося, що ці поради стануть у нагоді студентам які вирішили спробувати свої сили у портретному жанрі і допоможуть їм виробити свій метод роботи над портретом. Головне, щоб портрет вийшов живим і правдивим, а не був суто формальним пошуком.

Висновки. Важливою передумовою успішного навчання студентів образотворчих спеціальностей є ознайомлення з досвідом роботи зрілих художників. Розглядаючи це питання з цієї точки зору особливої уваги набуває художньо-педагогічний діалог між викладачем і студентом, як основний засіб передачі знань і творчого досвіду. Розвиток креативного мислення, напрацювання умінь та навичок роботи над учбово-творчими завданнями є основою накопичення індивідуального художньо-педагогічного досвіду студентів, формування художньої і естетичної культури.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Вирішення проблем формування творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва потребує подальшої розробки науково-методичної літератури у якій би відображався власний досвід художників-педагогів з урахуванням сучасних вимог до підготовки майбутнього фахівця.

Література

1. Иогансон Б. В. Как понимать изобразительное искусство. Издательство "Знание" – Москва, 1960. – 58 с. ил.
2. Николай Петрович Крымов – художник и педагог. Статьи, воспоминания. – 2-е изд. испр. и доп. – М.: Изобраз. искусство, 1989. – 224 с.: ил.
3. Ковалев Ф. В. Золотое сечение в живописи: Учеб. пособ. – К.: Выща шк. головное изд-во, 1989. – 143 с., 90 ил., табл. – Библиогр.: 77 назв.
4. Щербаков В. С. Изобразительное искусство. Обучение и творчество. (Проблемы руководства изобразительным творчеством детей.) – М., "Просвещение", 1969. 272 с. с илл.
5. Даниэль С. М. Искусство видеть: О творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о восприятии зрителя. – Л.: Искусство, 1990. – 223 с.

ПЛЕНЕР ВЗИМКУ

Юрченко О. С.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті викладено практичні та методичні поради, які повинні допомогти студентам факультету мистецтв художньо-графічного відділення організувати роботу під час зимового пленеру.

Ключові слова: пленер, пейзаж, колірні та тонові відношення.

Аннотация. Юрченко А. С. Пленэр зимой. В статье изложены практические и методические советы, которые должны помочь студентам факультета искусств художественно-графического отделения организовать работу во время зимнего пленэра.

Ключевые слова: пленэр, пейзаж, цветовые и тональные отношения.

Annotation. Yurchenko A. Winter plenary. Practical methodical advices which must help the students of arts of artistically-graphic separation to organize work during winter plenary are expounded in the article.

Key words: plenary, landscape, colored and toned relations.

Постановка проблеми. Зміст навчання на художньо-графічному факультеті передбачає проходження пленерних практик на першому, другому та третьому курсах. Всі ці практики заплановані влітку. Але